

opisovanje posamičnih zločinov kot zatemnjevanje, zamegljevanje in celo zmanjševanje velikega, ogromnega splošnega zla, ki so ga prizadejali imperialisti, fašisti, nacisti, sploh okupatorji prebivalstvu, posebej še delovnemu ljudstvu in njegovi komunistični avantgardi obeh držav.

Da je postala KPJ (sedaj ZKJ) sposobna izvršiti svojo zgodovinsko misijo, da je mogla dolga leta bojevno kljubovati v ilegalnosti in nazadnje postati organizator in voditelj zmagovitega osvobodilnega boja in organizator in voditelj socialistične graditve v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji, je morala prej očistiti svoje vrste vseh mogočih oportunistov, sektašev, vseh omahljivcev, kar je bilo nedvomno težko, neprijetno, toda nujno potrebno delo. S takim balastom v svojih vrstah, ki ji je dolga leta onemogočal vsakršno resno delo, ne bi bila mogla nikamor naprej. Da je to delo izvršila, je njena velika zasluga; prav tako velika kot njena zasluga v vodstvu boja za osvoboditev narodov Jugoslavije in prav tako velika kot njena zasluga v boju za očuvanje suverenosti in neodvisnosti svojih narodov.

O TENDENCI V UMETNOSTI

Miroslav Krleža

Iz obsežnega Krležebega esejističnega dela, ki pomeni važen prispevek k marksistični estetski misli in ki je med obema pojnama znatno vplivalo tudi na slovenske napredne pisatelje, priobčujemo esej »O tendenci v umetnosti«. Esaj je prvič izšel v »Radničkoseljačkem kalendarju«, Zagreb, 1937.

Da je umetniško ustvarjanje samo en (večkrat neznaten) del družbenega dogajanja, da proizvajalna sredstva umetnost pogajajo, da je umetnost samo posledica zelo številnih, različnih, med seboj prepletenih in povezanih vzrokov, vse to je znano in v to nihče ne dvomi. Nihče potemtakem tudi ne dvomi v to, da lahko človeška volja igra pri umetniškem ustvarjanju precej veliko vlogo, in ker so nekatere namere (se pravi tendence) v določenem smislu odvisne od sposobnosti človeškega hotenja, se odpira vprašanje, koliko in do katere meje se lahko v okviru umetniškega ustvarjanja uveljavlja — hotenje?

Obstojijo cele skupine sodobnih, materialističnih estetov, ki v okviru materialistične analize meščanskofevdalnih elementov odrekajo

umetniškemu ustvarjanju sleherno samostojnost. Pesništvo, slikarstvo, pisanje romanov ali gledaliških iger je zanje identično s katerim koli obrtniškim ustvarjanjem koristnih predmetov, zato umetniškemu poklicu (logično) odrekajo ustvarjalni značaj in tako zamenjujejo pomen umetniške lepote s proizvodnjsko uporabnostjo.

Risanje lepakov, montaža filmov, oprema in vezava knjig, umetna obrt in gledališka scenografija, vse te tehnike morajo služiti določeni propagandi in agitaciji, in ker literatura ni nič drugega kot jezikovno sodelovanje v gibanju množic (dopisovanje, buditev zavesti, pisanje kronik), tako tudi likovna umetnost nima drugega namena kot tega, da s svojo tako imenovano »Lepoto« ustvarja propagandi in agitaciji primeren okvir. Katoliška cerkev, Marinetti, Mussolinijev fašizem kakor tudi gospod doktor Goebbels so si v tem stoodstotno edini. Za Marinettija mora poezija postati politična dekla, kakor je bila (stoletja) dekla gospodova, in kakšna je razlika med pesmimi Lady Wansittart Bowater, ki poje tendenčne volivne sonete za angleške konservativce, ali Marinettijevimi kretenizmi, ki poveljujejo vojaško metalizacijo človeškega umetniško ustvarjalnega hotenja? Ko sodobni ruski žanrski slikar V. Kačev slika motiv »Zajetje kolčakovskega častnika«, se ta slika v ničemer ne razlikuje od znane kompozicije ruskega žanrskega slikarja Surikova »Bojarka Morozova«, čeprav je Surikov idejni in slikarski reakcionar, Kačev pa »hoče« slikati tendenčno.

Takemu cenenemu in vsakodnevnemu poenostavljanju pri razlagi umetniškega ustvarjanja se je v prvi vrsti postavil po robu Gorki, ki so ga estetski pravoverneži med letom sedemnajst in dvaindvajset razglasili za estetskega odpadnika, prebežnika in religioznega šušmarja.

Za Gorkega je umetniško ustvarjanje mit. Pesniško ustvarjati pomeni v celotnosti resničnih podatkov odkriti smisel, ga slikovito utelesiti, ga izpopolnjevati z globokim smislom mitične romantike, katere neprecenljiva korist je prav v tem, da veliko prispeva k buditvi revolucionarnega odnosa do resničnosti, se pravi tistega odnosa, ki svet praktično spreminja.

Buharin se je postavil po robu celo Zolajevemu naturalizmu! »Ni treba več prikazovati Zolajeve resničnosti: *telle qu'elle est*, ni treba več ustvarjati po Zolajevem geslu, da »imaginacija ni več potrebna«, marveč je treba sanjati, sanjariti, se prepuščati domišljiji!«

Babelj: »Besede morajo biti dobre besede! Banalne, uradne besede nas zanesljivo ugonablajo. Banalnost ni samo slaba in zla značajska lastnost, banalnost je zločin! Še več: banalnost je protirevolucija.«

Jurij Oleša, veliko upanje sodobne ruske literature, pa je napadel čisti larpurlartizem: »Vsak umetnik lahko napiše samo to, kar more napisati!«¹

Veliko ruskih sodobnih slikarjev je tendenčno slikalo slikarski motiv »brezprizornih«² otrok, Murillovi dečki pa so bili daleč od vsake tendence v sodobnem ruskem smislu, in vendar stojе te mojstrovine, naslikane pred tri sto leti, brez programa, a bolj programatske in bolj tendenčne od najbolj tendenčnega sodobnega slikarskega eksperimenta, še danes pred nami kot neprekošeni dokumenti časa.

Umetniško ustvarjati ne pomeni samo hoteti, ampak tudi znati. Kajti slikar, na primer, ki hoče danes slikati politično tendenčno, mora biti predvsem komponist, in to ne komponist enega samega jabolka ali erknjene ribe ali prtička, preganjenega na robu mize v tri gube, temveč komponist množic, bitk, konjev, konjenic, naskokov, poplav, ujem, ker se slikovitost sodobnega političnega življenja kaže v množičnem dogajanju, v stavkah, bitkah, obleganjih in vojnah. Ker tistemu pesniku, ki je (po notranjem nagnjenju svoje narave) omejil svoj svet na tri odtenke tihožitja na krožniku, koder leži ena sliva, obsijana od sonca, in še ena sliva, prav tako obsijana od sonca, temu in takemu pesniku se lahko po mili volji zahoče, da bi ustvarjal tendenčno ali socialno po receptu, izraziti se kljub temu ne bo mogel, ne zato, ker se ne bo hotel, temveč zato, ker se ne bo mogel! Bitke, konji in junaki, vergilski žvenket orožja, daljni vidiki, bojne vrste in zastave, množice v neizmernem zanosu in množice v gibanju, vsi ti motivi danes kličejo po umetnikih, toda ne po takih, ki pri vsej najboljši volji ne vejo, kako naj bi se izrazili, marveč po takih, ki so se v to umetniško tematiko sodobne resničnosti tako vživeli, da zanje problem forme sploh ne bo več odprto vprašanje. Toda kakor si nobene visoke umetnosti ne moremo zamisliti brez visoke materialne kulture, tako tudi visoka proletarska umetnost ne more obstajati brez visoke proletarske materialne kulture, ki bo prav zaradi svoje visoke materialnokulturne ravni izgubila svoj izključno proletarski značaj. Družba, ki danes nastaja in ki prihaja, bo nedvomno na svojem vzponu k visoki materialni (in potemtakem tudi estetski in etični) kulturi rodila tudi visoko kvalificirane umetnike. Ali bodo današnje razvojne družbene (in potemtakem tudi estetske) tendence imele za te umetnike še vedno isto privlačno silo, kakršno imajo za nas, je vprašanje, ki presega okvir te teme.

Iz hrvaščine - g g -

¹ Vsi trije so to svojo estetiko plačali z glavo. Pri tej pustolovski vožnji skozi estetske pokrajine bi veljalo pribiti napis: *ne pas se pencher en dehors*.